

היסטוריה חמ"ד - תוכנית באר

יחידת לימוד בנושא: מרד החשמונאים

להתחלה

ברוכים הבאים וברוכות הבאות

ביחידת לימוד זו נעמיק בנושאים שלפניכם:

- גזרות השמד
- המרד
- קרבות המקבים
- טיהור המקדש

בסיום הלמידה תשלימו משימת סיכום ומשימת העשרה.

✓ יחידת לימוד מותאמת לתלמידי כיתות ט'

✓ משך ההתנסות כ-40 דקות

מה היה כאן קודם?

לאורך הדורות שלטו בארץ ישראל שליטים זרים רבים: הבבלים, הפרסים, היוונים, הרומאים, הביזנטים, המוסלמים, הממלוכים, העות'מאנים וגם הבריטים. עד שבה' באייר תש"ח הוקמה בשעה טובה מדינת ישראל.

בשנת 167 לפנה"ס פרץ מרד החשמונאים ביוונים ולאחריו הוקמה הממלכה החשמונאית.

ביחידה זו נעסוק במרד זה, ונענה על שאלות אלה:

- מה היו הסיבות למרד?
- מה קרה במהלך המרד?
- מה הקשר לפיל בארץ ישראל?
- מה קרה בסוף?

צפו בסרטון ואחר כך ענו על השאלות

לחצו על הקישור להפעלת הסרטון

חשבו וענו

איזו אימפריה שלטה ברוב העולם העתיק (מיוון במערב עד הודו במזרח)

לפני שאלכסנדר הגדול החליט להביס את מלכה?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

א. האימפריה הרומית

ב. ממלכת מוקדון

ג. ממלכת פרס

ד. האימפריה הבבלית

התשובה הנכונה היא: ג - ממלכת פרס.

מי היה מנהיג היהודים, הכהן הגדול, שאלכסנדר פגש בשהגיע לירושלים?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

א. יהודה המקבי

ב. מתתיהו הכהן

ג. יוחנן הכהן

ד. שמעון הצדיק

התשובה הנכונה היא: ד - שמעון הצדיק.

מה הייתה אחת ההטבות המרכזיות שהעניקו היוונים ליהודים בעקבות הפגישה עם מנהיגם?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. לבטל את כל המיסים לשנים הבאות
 - ב. להקים ולבנות את עירם ירושלים מחדש ולפטור אותם ממיסים למשך שלוש שנים
 - ג. לשלוח חיילים יוונים שיגנו על הגבולות מפני פלישות
 - ד. לאפשר ליהודים לשרת בצבא היווני ולהגיע לתפקידי פיקוד בכירים
- התשובה הנכונה היא: ב - להקים ולבנות את עירם ירושלים מחדש ולפטור אותם ממיסים למשך שלוש שנים

מה קבע כתב הזכויות המלכותי שהעניקו היוונים בנוגע למשטר שיחול על בני העם היהודי?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. המשטר ייקבע על פי החוקים החדשים של יוון
- ב. המשטר ייקבע על פי חוקי המלך היווני
- ג. המשטר ייקבע על פי חוקי ירושלים
- ד. המשטר ייקבע בהתאם לחוקי האבות

התשובה הנכונה היא: ד - המשטר ייקבע בהתאם לחוקי האבות

כמה שנים שמרו היוונים על ההסכם שנקבע עם היהודים ועל כתב הזכויות לפני שקם אנטיוכוס הרביעי והחליט לשנות את כללי המשחק?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. 60 שנים
- ב. 100 שנים
- ג. 120 שנים
- ד. 160 שנים

התשובה הנכונה היא: ד – 160 שנים

צפו בסרטון נוסף ואחר כך ענו על השאלות

לחצו על הקישור להפעלת הסרטון

חשבו וענו

לפי הסרטון, מה היה האירוע המרכזי שזעזע את תושבי ירושלים בשנת 167 לפני הספירה?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. הוקרב קורבן לאל היווני זאוס על המזבח בבית המקדש
- ב. הוקמו לראשונה בירושלים גימנסיון ואצטדיון
- ג. אלכסנדר מוקדון כבש את ממלכת פרס והפיץ את ההלניזם
- ד. אנטיוכוס הרביעי הוכתר למלך בממלכה הסלווקית

התשובה הנכונה היא: א - הוקרב קורבן לאל היווני זאוס על המזבח בבית המקדש

כיצד מתאר הסרטון את יחסם של בני המעמד הגבוה בירושלים לתרבות ההלניסטית?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. הם התנגדו לה בתוקף ונלחמו נגדה מהרגע הראשון
- ב. הם הסכימו לקבל רק את השפה היוונית, אך דחו את שאר המנהגים
- ג. הם קיבלו אותה בהתלהבות ואימצו את מנהגיה
- ד. הם היו אדישים כלפיה ולא גילו בה עניין

רמז: התגובה של האליטה הייתה מובדלת מתחושותיהם של חלקים אחרים בעם

התשובה הנכונה היא: ג – הם קיבלו אותה בהתלהבות ואימצו את מנהגיה

מה היה הכינוי שאנטיוכוס הרביעי אימץ לעצמו ומה הייתה משמעות הכינוי ומטרתו?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. מייסד הפוליס, כדי לציין את תרומתו להפצת התרבות העירונית היוונית
- ב. אפיפנס, שמשמעותו 'המשוגע'
- ג. מלך המלכים, כדי להדגיש את עליונותו על מלכים אחרים
- ד. תיאוס אפיפנס, שמשמעותו 'האל המתגלה'

רמז: חשבו על הערצתו של אנטיוכוס לאל היווני הבכיר וכיצד רצה להידמות לו

התשובה הנכונה היא: ד – תיאוס אפיפנס, שמשמעותו 'האל המתגלה'

מה היה הגורם הכלכלי שהניע את אנטיוכוס ואת המתיוונים בירושלים להפוך אותה לפוליס יוונית?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. הצורך הדחוף של אנטיוכוס בכסף לממלכתו הקורסת
- ב. רצון לבנות שוק מסחרי חדש שיתחרה במצרים
- ג. עודף כספים בקופת הממלכה שהיה צריך להשקיע
- ד. דרישה של האימפריה הרומית לתשלום מיסים גבוהים

רמז: מה היה מצבה של הממלכה שאנטיוכוס ירש?

התשובה הנכונה היא: א – הצורך הדחוף של אנטיוכוס בכסף לממלכתו הקורסת

על פי הסרטון, אילו ערכים יהודיים בסיסיים נפגעו כתוצאה מאימוץ התרבות ההלניסטית?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. אוריינות ולימוד תורה
- ב. חקלאות ועבודת האדמה
- ג. מוסר, צניעות ואמונה באל אחד
- ד. כיבוד הורים ומבנה המשפחה

רמז: חשבו על ההבדלים המהותיים בין הפולחן האלילי והדגש על הגוף בתרבות יוון לבין עקרונות היהדות

התשובה הנכונה היא: ג – מוסר, צניעות ואמונה באל אחד

מה גרם להתפרצות המרד בירושלים נגד הכהן הגדול מנלאוס בשנת 168 לפני הספירה?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. העם גילה שמנלאוס שיתף פעולה עם שוד אוצרות המקדש
- ב. שמועה שאנטיוכוס נהרג במערכה צבאית במצרים
- ג. אנטיוכוס ציווה על תושבי ירושלים למרוד במנלאוס
- ד. מנלאוס החליט להרוס את חומות ירושלים

רמז: איזו ידיעה כוזבת הגיעה לירושלים וגרמה לאנשים לחשוב שיש להם חלון הזדמנויות לפעול?

התשובה הנכונה היא: ב – שמועה שאנטיוכוס נהרג במערכה צבאית במצרים

כיצד הגיב אנטיוכוס למרד בירושלים לאחר שחזר ממסעו הכושל במצרים?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. טבח במתנגדיו, בזז את אוצרות המקדש והציב בו פסל של זאוס
- ב. פיטר את הכהן הגדול מנלאוס כדי לפייס את העם
- ג. התעלם מהמרד והתמקד בבעיות הכלכליות של ממלכתו
- ד. הוא ניהל משא ומתן עם המורדים והגיע איתם להסכם שלום.

רמז: תגובתו של המלך המושפל לא הייתה מתונה. היא כללה פעולות אלימות ופגיעה חמורה בקודשי ישראל

התשובה הנכונה היא: א – טבח במתנגדיו, בזז את אוצרות המקדש והציב בו פסל של זאוס

גזרות השמד

קראו את קטע המקור מספרי המקבים, ואחר כך ענו על השאלות.

ספרי המקבים

ארבעת ספרי המקבים (נקראים גם "ספרי החשמונאים" ו"ספרי המכבים") נמנים עם הספרים החיצוניים (שלא נכנסו לתנ"ך). הראשון נכתב בעברית (אך השתמר בתרגומו ליוונית), והאחרים נכתבו ביוונית. לא ידוע אם השם מקבים נכתב באות ק' או כ' כי הספרים נשתמרו בעברית רק מן התרגום מיוונית, והמקור בעברית שממנו תורגמו ליוונית לא התגלה.

מקבים א', פרק א'

מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים שָׁלַח הַמֶּלֶךְ אֶת שָׂר הַמּוֹסִים לַעֲרֵי יְהוּדָה וַיָּבֹאוּ יְרוּשָׁלַיִם בַּחֵיל כָּבֵד: וַיִּדְבֹּר אֲלֵיהֶם דְּבָרֵי שָׁלוֹם בְּמֶרְמָה וַיֹּאמְרוּ לוֹ וַיִּפֹּל עַל הָעֵיר פֶּתָאוֹם וַיֵּךְ בָּהּ מַכָּה רַבָּה וַיֹּאבֵד עִם רַב מִיִּשְׂרָאֵל: וַיִּקַּח אֶת שְׁלַל־הָעֵיר וַיִּשְׂרָפָהּ בָּאֵשׁ וַיַּהַרֵס אֶת בֵּיתָהּ וְאֶת חוֹמוֹתֶיהָ מִסָּבִיב: וַיֵּשְׁבוּ אֶת הַנָּשִׁים וְאֶת הַטָּף וְאֶת הַבְּהֵמָה בְּזֵזוֹ: וַיִּבְנוּ אֶת עִיר דָּוִד בַּחוּמָה גְּדוֹלָה וַחֲזָקָה וּבְמִגְדָּלִים בְּצוּרִים וַתְּהִי לָהֶם לְמִצְדָּה: וַיֵּשְׁכֹן שָׁם גּוֹי חוֹטֵא אֲנָשִׁי אָנוּן וַיִּתְּבְּצֵרוּ בָּהּ: וַיִּצְבְּרוּ נֶשֶׁק וְאָכַל וּבִאֲסָפָם שְׁלַל־יְרוּשָׁלַיִם שָׁמוּ שֵׁם וַיְהִי לְמוֹקֵשׁ גָּדוֹל: וַיְהִי לְמֵאֲרֵב לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ וּלְשֹׁטֵן רַע לְיִשְׂרָאֵל תָּמִיד: וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי מִסָּבִיב לְמִקְדָּשׁ וַיִּטְמְאוּ אֶת הַמִּקְדָּשׁ: וַיִּנְסוּ יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם בְּגִלְגָּל וַתְּהִי מוֹשָׁב זָרִים וַתְּהִי נִכְרִיָּה לְזָרָעָה וּבְנֵיהָ עֲזָבוּהָ: בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הוֹשֵׁם כַּמִּדְבָּר חֲגִיָּה נֶהֱפָכוּ לְאַבֵּל שִׁבְתוֹתֶיהָ לְכִלְמָה כְּבוֹדָה לְבוֹז: כָּרֵב כְּבוֹדָה גְּדַל קְלוֹנָה וּגְדֻלָּה נֶהֱפָךְ לְאַבֵּל: וַיִּכְתֹּב הַמֶּלֶךְ אֶל כָּל מַלְכוּתוֹ לֵהֱיוֹת כֻּלָּם לָעַם אֶחָד: וְלַעֲזֹב כָּל אִישׁ אֶת חֻקֹּתָיו וַיִּקְבְּלוּ כָּל הָעַמִּים כַּדְּבַר הַמֶּלֶךְ: וְרַבִּים מִיִּשְׂרָאֵל רָצוּ בְּעִבְדוֹתוֹ וַיִּזְבְּחוּ לֵאלֹהִים וַיַּחֲלִלוּ אֶת הַשִּׁבְתָּה: וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ סָפְרִים בְּיַד מַלְאָכִים לְיְרוּשָׁלַיִם וּלְעֲרֵי יְהוּדָה לְלַכֵּת אַחֲרֵי חֻקִּים נִכְרִים לְאַרְצָ: וּלְמַנַּע עוֹלוֹת וְזִבְחִים וְנֶסֶךְ מִן־הַמִּקְדָּשׁ וּלְחַלֵּל שִׁבְתוֹת וְחֻגִּים: וּלְטַמֵּא מִקְדָּשׁ וּקְדוּשִׁים: לְבָנוֹת בָּמוֹת וְהִיכָלוֹת וּפְסִילִים וּלְהַקְרִיב חֲזִירִים וּבְהֵמוֹת טְמֵאוֹת: וּלְהַנִּיחַ אֶת בְּנֵיהֶם בְּלִתֵּי מַלִּים וּלְשַׁקֵּץ אֶת נַפְשוֹתָם בְּכָל טְמֵא וּפְגוּל: לְשַׁכֵּחַ אֶת הַתּוֹרָה וּלְהַחֲלִיף כָּל הַחֻקִּים: וְאֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה כַּדְּבַר הַמֶּלֶךְ יָמָת:

חשבו וענו

סדרו את האירועים שלפניכם לפי סדר התרחשותם, כפי שהם מתוארים בטקסט

- הסלואקים כובשים את ירושלים
- הסלואקים מקימים בירושלים מצודה צבאית – החקרא
- הסלואקים מטמאים את המקדש
- גזרות השמד

התשובה הנכונה היא:

**כיצד הצליחו פקידי המלך הסלווקי לכבוש את ירושלים ולהכות בה מכה רבה,
כפי שמתואר בפתיחת הקטע?**

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. הם הטילו מצור ממושך והכניעו את העיר בכוח צבאי עדיף
- ב. יושבי ירושלים המתיוונים פתחו להם את שערי העיר וקיבלו את צבאם
- ג. שר המוסים דיבר אל יושבי העיר "דברי שלום במרמה", ורק לאחר שהאמינו לו, תקף פתאום את העיר
- ד. כהני בית המקדש הקריבו קורבן לזאוס והכניסו את החיל לעיר דוד

התשובה הנכונה היא: ג – שר המוסים דיבר אל יושבי העיר "דברי שלום במרמה", ורק לאחר שהאמינו לו, תקף פתאום את העיר

**לאחר ששר המוסים של המלך כבש את ירושלים,
איזו מצודה מרכזית נבנתה ואוכלסה ב"גוי חוטא אנשי און" ולאילו מטרה?**

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. בניית בית המקדש השני, שמטרתו הייתה חידוש עבודת הקודש
 - ב. בניית הגימנסיון, שמטרתו הייתה קידום לימודי הפילוסופיה והספורט
 - ג. ביצור החומות המערביות של ירושלים, כדי להגן על המתיוונים
 - ד. בניית מצודת עיר דוד (החקרא), שמטרתה הייתה לאיים על המקדש ועל העם היהודי
- התשובה הנכונה היא: ד – בניית מצודת עיר דוד (החקרא), שמטרתה הייתה לאיים על המקדש ועל העם היהודי

מה הייתה המטרה המדינית הכללית של אנטיוכוס הרביעי בהטלת גזרות השמד על הממלכה, כפי שמשקף בדבריו בספר המקבים?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. להוכיח לרומאים את כוחו ואת עוצמתו הצבאית
- ב. לבנות את הגימנסיון כדי לקדם לימודי פילוסופיה וספורט
- ג. להפוך את "כולם לעם אחד" בקרב נתיניו, באמצעות עזיבת כל איש את "חוקותיו" הנפרדות
- ד. להעביר את בית המקדש לשליטת הכהן הגדול, המתיוון מנלאוס

התשובה הנכונה היא: ג – להפוך את "כולם לעם אחד" בקרב נתיניו, באמצעות עזיבת כל איש את "חוקותיו" הנפרדות

מהם שלושת האיסורים המרכזיים (מצוות לא תעשה) שהטיל המלך על היהודים ושקיומם סיכן את חייהם?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. איסור על תשלום מיסים, איסור על לוחמת גרילה ואיסור על כריתת בריתות
 - ב. איסור על ביצוע ברית מילה, איסור על שמירת שבתות וחגים וחיוב בהקרבת חזירים ובהמות טמאות
 - ג. איסור על שימוש בשפה היוונית, איסור על ביקור בגימנסיון ואיסור על הקרבת קורבנות
 - ד. איסור על יציאה למדבר, איסור על בניית חומות ואיסור על קבלת שוחד
- התשובה הנכונה היא: ב – איסור על ביצוע ברית מילה, איסור על שמירת שבתות וחגים וחיוב בהקרבת חזירים ובהמות טמאות

מהי גזרת הדת (כפי שמתוארת בספרי המלך) שפגעה באופן ישיר וסמלי ביותר בקדושת בית המקדש?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. נטישת המקדש על ידי כהנים צעירים לטובת הגימנסיון
- ב. הפיכת המקדש למושב זרים, דבר שגרם לירושלים להיות נוכרייה לזרעה
- ג. הפיכת חגי ה' לאבל והשבתות לכלימה
- ד. הציווי לטמא את המקדש על ידי מניעה של הקרבת קורבנות טהורים במקדש ובניית במות ופסילים (כדי להקריב חזירים)

התשובה הנכונה היא: ד – הציווי לטמא את המקדש על ידי מניעה של הקרבת קורבנות טהורים במקדש ובניית במות ופסילים (כדי להקריב חזירים)

המרד

הגזרות היו קשות, המקדש חולל. מה יעשו היהודים?
צפו בסרטון אחר כך קראו את קטע המקור

לחצו על הקישור להפעלת הסרטון

קראו את קטע המקור שלפניכם, ואחר כך ענו על השאלות

מקבים א, פרק ב

בַּיָּמִים הָהֵם הָיָה כָּהֵן בְּיִשְׂרָאֵל וְשֵׁמוֹ מַתִּתְיָהוּ בֶן יוֹחָנָן בֶּן שִׁמְעוֹן מִבְּנֵי יְהוֹרִיב בִּירוּשָׁלַיִם וְהוּא יוֹשֵׁב בְּהַר מוֹדְעִית. וַיְהִי לוֹ חֲמִשָּׁה בָּנִים וְאַלֶּה שְׁמוֹתֵם. יוֹחָנָן הַקִּדְשִׁי, שִׁמְעוֹן הַתְּסִי וַיְהוּדָה הַמַּקְבִּי. אֲלֶעָזָר הַחוּרְנִי וַיֹּנָתָן הַוּפְסִי. וַיֵּרָא מַתִּתְיָהוּ אֶת הַתּוֹעֲבוֹת אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וּבִירוּשָׁלַיִם וַיִּקְוֶן וַיֹּאמֶר: אוֹי לִי כִּי נִלְדָּתִי לַחֲזוֹת אֶת שֹׁבֵר עַמִּי וְקִרְיָה הַקְּדוֹשָׁה בְּיַד בְּנֵי נָכָר. [...] וַיִּקְרְעוּ מַתִּתְיָהוּ וּבָנָיו אֶת בְּגָדֵיהֶם וַיִּלְבָּשׁוּ שֹׁק וַיִּתְאַבְּלוּ מְאֹד. וַיְהִי כִּאֲשֶׁר בָּאוּ פְּקִידֵי הַמֶּלֶךְ עִיר מוֹדְעִית לְהַעֲבִיר אֶת הָעָם מִתּוֹרַת ה' לַעֲבֹדַת הָאֱלִילִים וּלְזַבְחַת לָהֶם. וַיִּלּוּ אֲלֵיהֶם רַבִּים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמַתִּתְיָהוּ וּבָנָיו הִתְחַזְּקוּ. וַיֹּאמְרוּ שָׂרֵי הַמֶּלֶךְ אֶל מַתִּתְיָהוּ לֵאמֹר. הֵן אִישׁ נָגִיד וְנִכְבָּד אַתָּה בְּקֶרֶב עַמְּךָ, וּמִסָּפֶר בְּנֵיךָ רַבִּים וְגַם רַבָּה מִשְׁפַּחְתְּךָ, לָכֵן קֶרֶב נָא אַתָּה רֵאשׁוֹנָה לַעֲשׂוֹת אֶת מִצְוַת הַמֶּלֶךְ כִּאֲשֶׁר עָשׂוּ בְּכָל מְדִינוֹת מַלְכוּתוֹ, וְגַם כָּל אֲנָשֵׁי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם. וְאַתָּה וּבְנֵיךָ תִּמְצְאוּ חֵן בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ, וַיִּתֵּן לָכֶם זָהָב וְכֶסֶף וּמִתְּנוֹת יְקָרוֹת.

וַיִּשָּׂא מַתִּתְיָהוּ אֶת קוֹלוֹ וַיֹּאמֶר. אִם אֲמַנְכֶם יָסוּרוּ כָּל עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ גּוֹי גּוֹי מֵאַלְהֵיו וַיִּשְׁמְעוּן לְקוֹלוֹ לְהַמִּיר אֶת חֻקֹּת אֲבוֹתֵיהֶם. לֹא כֵן אֲנֹכִי וּמִשְׁפַּחְתִּי, כִּי לֹא נָסֹר יָמִין וּשְׂמָאל מֵאַחֲרֵי חֻקֹּת אֲבוֹתֵינוּ. חֲלִילָה לָנוּ לָשׁוּב מִמִּצְוַת ה' אֱלֹהֵינוּ וּלְהַפְּרֹר בְּרִיתוֹ אֲתָנוּ. לָכֵן אֶת דַּתִּי הַמֶּלֶךְ לֹא נַעֲשֶׂה, וְאֶת חֻקֹּתֵינוּ לֹא נִמְיר בַּחֻקֹּת הַמֶּלֶךְ.

וַיְהִי כְּכִלּוֹתוֹ לְדַבֵּר, וַיִּגַּשׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעֵינֵי כָּל הַנֹּצְבִים אֶל הַבִּמָּה אֲשֶׁר בְּמוֹדְעִית לְזַבַּח כִּאֲשֶׁר צִוָּה הַמֶּלֶךְ. וַיֵּרָא מַתִּתְיָהוּ, וַיִּחַם לָבָבוֹ וַתִּבְעַר קִנְאָתוֹ עַל תּוֹרַת אֱלֹהֵיו. וַיֵּרָץ בַּחֲמָתוֹ אֶל הָאִישׁ, וַיִּמִּיתֵהוּ אֶצֶל הַבִּמָּה, וְגַם אֶת הַפְּקִיד הַמִּית, וַיִּתֵּץ אֶת הַבִּמָּה... וַיֵּרָץ אַחֲרָיו כֵּן בְּתוֹךְ הָעִיר וַיִּקְרָא בְּקוֹל גָּדוֹל וַיֹּאמֶר: מִי הָאִישׁ הַחֲרֵד לְתוֹרַת אֱלֹהֵיו וּמַחֲזִיק בְּבְרִיתוֹ - יָבֵא אַחֲרָיו.

קראו והשלימו את המילים במקומן המתאים.

"יריית הפתיחה" למרד התרחשה בעיירה _____.
הכהן היה _____ ולכן פנו אליו שרי המלך, שייתן דוגמה לעם ובתמורה הוא
ומשפחתו יקבלו _____.
הכהן סירב אבל יהודי אחר, _____, ניגש לזבוח לאלילים.

_____ הרג את הפקיד הסלווקי ואת היהודי המתיוון.
את הפיקוד על המאבק נגד הצבא הסלווקי, שהיה גדול ומקצועי, העביר מתתיהו
ל _____ ובראשם בנו של מתתיהו, _____.
כדי להתגבר על הפער העצום בכוחות, השתמש יהודה המקבי בעיקר בטקטיקה של
_____.

התשובה הנכונה היא:

"יריית הפתיחה" למרד התרחשה בעיירה מודיעין.
הכהן היה איש חשוב ומכובד ולכן פנו אליו שרי המלך, שייתן דוגמה לעם ובתמורה הוא
ומשפחתו יקבלו זהב וכסף ומתנות יקרות.
הכהן סירב אבל יהודי אחר, מתיוון, ניגש לזבוח לאלילים.

מתתיהו החשמונאי הרג את הפקיד הסלווקי ואת היהודי המתיוון.
את הפיקוד על המאבק נגד הצבא הסלווקי, שהיה גדול ומקצועי, העביר מתתיהו
לחמשת בניו ובראשם בנו של מתתיהו, יהודה המקבי.
כדי להתגבר על הפער העצום בכוחות, השתמש יהודה המקבי בעיקר בטקטיקה של
לוחמת גרילה.

קרבות המקבים

יהודה המקבי הבין שקשה להילחם ישירות בצבא היווני הגדול והמאומן, שכלל רבבות חיילים מאומנים, פרשים ופילי מלחמה. לכן הוא בחר בלוחמת גרילה (מלחמת מחתרת), שהתבססה על היכרות מעולה עם השטח ההררי, תנועה זריזה וגורם ההפתעה. טקטיקה זו נטרלה את מבנה הפלנקס המסורבל של האויב.

הפלנקס

שיטת לחימה יוונית עתיקה של חיל רגלים כבד, שהתבססה על מערך צפוף של לוחמים נושאי רמחים ארוכים ומגנים גדולים, שנועד ליצור חומת מגנים ורמחים שתחדור את שורות האויב. החיילים היו ערוכים בשורות צפופות, וההגנה התבססה על כך שכל חייל הגן על עצמו ועל חברו מימין באמצעות המגן, וכך יצר קיר בלתי חדיר. השיטה יצרה יחידה צבאית מגובשת ובעלת עוצמה חסרת תקדים בשדה הקרב.

לאחר השלבים הראשונים, ובעקבות השגת כלי נשק איכותיים שנלקחו כשלל, הצליחו המורדים להתמודד גם בקרבות סדורים במישורים.

המרד התאפיין בסדרה של לפחות שמונה קרבות מרכזיים.

הקרב הראשון מקרבות יהודה המקבי – הקרב נגד אפולוניוס

צפו בסרטון נוסף ואחר כך ענו על השאלות

[לחצו על הקישור להפעלת הסרטון](#)

חשבו וענו

מה היה תפקידו של אפולוניוס, כפי שמוזכר במקור, לפני הקרב?
(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. ראש חיל הפרשים
- ב. המצביא הבכיר ביותר ששלח אנטיוכוס
- ג. מפקד חיל הפילים
- ד. מושל שומרון

התשובה הנכונה היא: ד – מושל שומרון

מה הייתה התוצאה של המפגש הצבאי הראשון בין יהודה המקבי לבין הצבא היווני?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. היוונים ניצחו, אך יהודה נמלט למישור
- ב. הקרב הסתיים בתיקו, והיוונים החליטו לחתום על הסכם שלום זמני
- ג. צבאו של אפולוניוס נחל תבוסה נחרצת
- ד. יהודה נפצע קשה ואחיו לקחו פיקוד

התשובה הנכונה היא: ג – צבאו של אפולוניוס נחל תבוסה נחרצת

איזה מעשה עשה יהודה המקבי לאחר הניצחון על אפולוניוס בסמל להצלחתו?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. הקים מזבח חדש בכיכר השומרונית
- ב. גייס עבדים יוונים לשורות צבאו
- ג. לקח את חרבו של היווני
- ד. הוציא צווים האוסרים על גזרת המילה

התשובה הנכונה היא: ג – לקח את חרבו של היווני

כיצד הגיב אנטיוכוס הרביעי לניצחון של יהודה במפגש זה?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. נדהם מעוצמת המרד ושלח מצביא בכיר נוסף (גיאורגיאש) בראש צבא גדול יותר
- ב. הכיר בניצחון היהודים והציע להם כתב זכויות חדש
- ג. הזמין את יהודה למשא ומתן על שביתת נשק
- ד. נסוג לחלוטין מארץ יהודה

התשובה הנכונה היא: א – נדהם מעוצמת המרד ושלח מצביא בכיר נוסף (גיאורגיאש) בראש צבא גדול יותר

הקרב השלישי מקרבות יהודה המקבי – הקרב נגד גאורגיאש

צפו בסרטון נוסף ואחר כך ענו על השאלות

[לחצו על הקישור להפעלת הסרטון](#)

חשבו וענו

מה היה הנשק הכבד ביותר שבו נעזר הכוח היווני תחת פיקודו של גאורגיאש, שפרץ בדהרה ודרס את הלוחמים?
(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. קטפולטות חדשות
- ב. פילי קרב עטויי שריון
- ג. רכבי קרב משוריינים
- ד. קשתים רכובים על סוסים

התשובה הנכונה היא: ב – פילי קרב עטויי שריון

מה היה היחס בין גודל הכוח היווני לכוח היהודי בקרב זה, לפי המספרים שבסרטון?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. הכוח היווני (3,000 לוחמים) היה גדול פי שניים מהכוח היהודי
- ב. הכוח היווני (3,000 לוחמים) היה שווה לכוח היהודי
- ג. הכוח היווני מנה 20,000 חיילים, ואילו הכוח היהודי מנה 3,000 לוחמים בלבד
- ד. הכוח היווני מנה 10,000 חיילים, והכוח היהודי מנה 5,000 לוחמים

התשובה הנכונה היא: ג – הכוח היווני מנה 20,000 חיילים, ואילו הכוח היהודי מנה 3,000 לוחמים בלבד

מהי הטקטיקה שנקט יהודה המקבי כאשר גיאורגיאש עלה בלילה להפתיעו במצפה?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. הציב מלכודות אש בנתיב הגישה של גיאורגיאש
- ב. הסתתר בבארות ובמערות סביב מצפה
- ג. שלח שליח לשטות בגיאורגיאש בנוגע למיקומו
- ד. פנה במהלך נגדי היישר אל אמאוס, מקום מחנהו של גיאורגיאש, וכשגיאורגיאש שב למחנה גילה שהמחנה עולה באש

התשובה הנכונה היא: ד – פנה במהלך נגדי היישר אל אמאוס, מקום מחנהו של גיאורגיאש, וכשגיאורגיאש שב למחנה גילה שהמחנה עולה באש

**מי היה אחיו של יהודה המקבי שהקריב את נפשו בקרב כאשר הסתער על פיל מלחמה
והכניע אותו, אך מת תחת משקלו?**

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. יונתן
- ב. יוחנן
- ג. שמעון
- ד. אלעזר

התשובה הנכונה היא: ד – אלעזר

הקרב נגד גיאורגיאש

בקרב עם גאורגיאש נאם יהודה המקבי באוזני אנשיו.
קראו את קטע המקור שלפניכם, ואחר כך ענו על השאלות

וַיֹּאמֶר יְהוֹדָה לְאַנְשֵׁים אֲשֶׁר אֵתוּ אֶל תְּרָאוֹ מִהֶמוֹנָם וּמֵעֲבָרָתָם אֶל פֶּחָדוֹ: זָכְרוּ אֵיךְ נוֹשְׁעוּ
אֲבוֹתֵינוּ בַּיָּם סוּף כְּאֲשֶׁר רָדְף אַחֲרֵיהֶם פְּרָעָה בְּחִיל: וְעַתָּה נִקְרָא לְשָׁמַיִם אִם יִחַפֵּץ בָּנוּ וַיִּזְכֹּר
בְּרִית אֲבוֹת וְהַשְׁמִיד אֶת הַמַּחֲנֶה הַזֶּה מִפְּנֵינוּ הַיּוֹם: וַיֵּדְעוּ כָּל הַגּוֹיִם כִּי יֵשׁ פֹּדֶה וּמַצִּיל לְיִשְׂרָאֵל:
וַיִּשְׂאוּ הַנֶּכְרִים אֶת עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ אוֹתָם בָּאִים מִנֶּגֶד:

חשבו וענו

**איזו דוגמה היסטורית מביא יהודה המקבי לאנשיו כדי לעודד אותם ולהזכיר להם את
כוחו של הקב"ה?**

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. ניצחון דוד על גוליית
- ב. ניצחונות יהושע בן נון
- ג. הצלתו של יצחק אבינו בעקידה
- ד. קריעת ים סוף

התשובה הנכונה היא: ד – קריעת ים סוף

מהי הפעולה שיהודה מציע לנקוט ברגע הנוכחי?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. לרוץ ולהסתתר מאחורי הפילים
- ב. להתחבא מפני הסלואקים
- ג. לבקש עזרה מהקב"ה
- ד. לברוח לצפון יוון

התשובה הנכונה היא: ג – לבקש עזרה מהקב"ה

מהו התנאי שיהודה מציב להשמדת מחנה האויב ("המחנה הזה")?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. אם יצליחו להשיג יותר נשק
- ב. אם יחברו אליהם עוד 17,000 לוחמים
- ג. אם המלך אנטיוכוס יתרצה
- ד. אם הקב"ה ירצה בנו ויזכור את הברית

התשובה הנכונה היא: ד – אם הקב"ה ירצה בנו ויזכור את הברית

מהי המטרה הסופית של הניצחון והשמדת הממלכה, כפי שמופיע בדברי יהודה?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. שידעו כל היהודים שיש לנו מנהיג
- ב. שידעו כל הגויים שאין יותר מלחמה
- ג. שידעו כל הגויים כי יש פודה ומציל לישראל
- ד. שידעו כל הלוחמים את כוחם

התשובה הנכונה היא: ג – שידעו כל הגויים כי יש פודה ומציל לישראל

טיהור המקדש

לאחר הקרב הרביעי בבית צור בכ"ה בכסלו נכנס יהודה למקדש והחל בטיהורו.
צפו בסרטון נוסף ואחר כך ענו על השאלות

לחצו על הקישור להפעלת הסרטון

חשבו וענו

מה עשו יהודה וחייליו מייד עם כניסתם להיכל בית המקדש?
(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. בנו מזבח חדש בכיכר העיר
- ב. סילקו את הפסלים מההיכל
- ג. החזירו את כל כלי המקדש למקומם
- ד. ערכו מפקד של הכהנים

התשובה הנכונה היא: ב – סילקו את הפסלים מההיכל

מה עשו הכהנים כאשר גילו שהמנורה המקורית נבזזה?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. החליטו לוותר על הדלקת המנורה
- ב. השתמשו במנורה שהביאו איתם מהר גופנה
- ג. המתינו חודשים עד שיהיה אפשר לייצר מנורת זהב חדשה
- ד. אלתרו מנורה זמנית במקום המנורה שנבזזה

התשובה הנכונה היא: ד – אלתרו מנורה זמנית במקום המנורה שנבזזה

מה הייתה הבעיה המרכזית שאיתה התמודדו הכהנים בנוגע לשמן, כפי שמתואר במקור?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. לא היה מספיק כסף לקנות שמן זית טהור
- ב. הכהנים חיפשו שמן טהור אך לא מצאו דבר, משום שהכול חולל
- ג. השמן שנמצא היה באיכות ירודה ולא התאים למקדש
- ד. היוונים מנעו מהם להביא שמן ממקומות רחוקים

התשובה הנכונה היא: ב – הכהנים חיפשו שמן טהור אך לא מצאו דבר, משום שהכול חולל

כמה שמן טהור נמצא לבסוף במקדש, לפני שהגיע השמן החדש?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

- א. כמות המספיקה לשלושה ימים
- ב. כמות המספיקה לשבעה ימים
- ג. פך שמן אחד קטן, שהספיק להדלקה ליום אחד
- ד. לא נמצא שמן טהור כלל

התשובה הנכונה היא: ג – פך שמן אחד קטן, שהספיק להדלקה ליום אחד

מהו הנס הגדול שהתרחש לאחר שהכהן הדליק את המנורה עם מעט השמן שנמצא?

(בחרו בתשובה הנכונה ביותר)

א. הופיעה תאורה טבעית שהחליפה את הצורך בשמן

ב. היוונים נסוגו במפתיע מהעיר

ג. נמצא פך שמן נוסף שחולל והפך לטהור

ד. השמן לא נגמר, והמנורה המשיכה להאיר עד שהופק השמן החדש

התשובה הנכונה היא: ד – השמן לא נגמר, והמנורה המשיכה להאיר עד שהופק השמן החדש

טיהור המקדש

צפו בסרטון סיכום הנושא

[לחצו על הקישור להפעלת הסרטון](#)

משימת סיכום

לפני שתענו על השאלות, בדקו עם המורה איך להגיש את משימת הסיכום ומשימת ההעשרה (על דף או במסמך דיגיטלי)

המרד החשמונאי (167 לפנה"ס) פרץ לאחר 160 שנות שלטון יווני שבהן אפשרו ליהודים לקיים את חייהם על פי "חוקי האבות". המלך אנטיוכוס הרביעי הפך מדיניות זו והטיל את "גזרות השמד" במטרה להפוך את נתיניו "כולם לעם אחד". יהודה המקבי עמד בראש צבא קטן של כ-3,000 לוחמים, והתמודד עם כוח סלווקי עצום ומקצועי של 20,000 חיילים, פרשים ופילי קרב.

בחרו להשיב על אחת משתי השאלות שלפניכם (שימו לב, לכל שאלה כמה סעיפים)

שאלה 1

א. ציינו מה היו גזרות השמד
ב. הסבירו כיצד הפער בין האפשרות לפעול על פי "חוקי האבות" לבין גזרות השמד הפך את המרד למאבק בעל משמעות דתית-לאומית

שאלה 2

א. הציגו את האתגר הצבאי הגדול שעמד בפני המורדים
ב. הסבירו מדוע בחר יהודה המקבי טקטיקה של "לוחמת גרילה"
ג. הציגו דוגמה אחת שממחישה כיצד הטקטיקה או התחבולה (כפי שמוצגת בקרב נגד גיאורגיאש) אפשרה לכוח הקטן לנצח

משימת העשרה

קראו את קטעי המקור שלפניכם ואחר כך ענו על השאלה

על הניסים

"על הניסים ועל הפרקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה."

בימי מתתיה בן יוחנן כהן גדול חשמונאי (י"ג חשמונאי) ובניו כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל לשבחם תורתך (נ"א: מתורתך) ולהעבירם מחקי רצונך. ואתה, ברחמיך הרבים, עמדת להם בעת צרתם: רבת את ריבם דנת את דינם נקמת את נקמתם. מסרת גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, ורשעים ביד צדיקים, וטמאים ביד טהורים, כל השאר: וטמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים, וזדים ביד עוסקי תורתך. לך עשית שם גדול וקדוש בעולמך כל השאר: בעולמך ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה.

ואחר כך, באו בניך לדביר ביתך ופנו את היכלך וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך וקבעו שמונת ימי חנכה בהלל (גמור) ובהודאה, ועשית עמם נסים ונפלאות ונודה לשמך הגדול סלה. כל השאר: להודות ולהלל לשמך הגדול."

נר מצווה חלק ב, מהר"ל מפראג

"ועוד יש לומר, שעקר מה שקבעו ימי חנכה, בשביל שהיו מנצחים את היונים, רק שלא היה נראה שהיה כאן נצחון הזה על ידי נס שעשה זה השם יתברך ולא היה זה מפחם וגבורתם. ולפיכך נעשה הנס על ידי נרות המנוחה, שידעו שהכל היה בנס מן השם יתברך, וכך המלחמה שהיו מנצחין ישראל היה מן השם יתברך."

שאלה:

התפילה "על הניסים" מתמקדת בעיקר בניצחון הצבאי ובמעשיו של הקב"ה: "מסרת גבורים ביד חלשים", ואילו נס פך השמן אינו נזכר בנוסח זה. לעומת זאת, בשיעור לתלמיד למדנו שיהודה המקבי השתמש בטקטיקות גרילה ובתחבולות מבריקות (כגון שריפת מחנה גיאורגיאש), שעשויות להיראות כ"ניצחון טבעי ללא ניסים כלל". כמו כן למדנו על נס פך השמן.

הסבירו, על פי דברי המהר"ל מפראג המופיעים כאן, מהו הנס העיקרי לדעתו ומדוע נס פך השמן היה הכרחי למרות שהניצחון הצבאי כבר הושג?

ברכות! הגעתם לסיום יחידת הלימוד

ביחידת לימוד זו למדנו על:

- גזרות השמד
- המרד
- קרבות המקבים
- טיהור המקדש

המלחמה נגד השלטון הסלווקי נמשכה גם לאחר טיהור המקדש, ויהודה המקבי המשיך להוביל את המרד עד שנהרג בקרב השמיני (קרב אלעשה) בשנת 160 לפנה"ס. לאחר מותו עברה ההנהגה לידי אחיו. ב־140 לפנה"ס זכתה יהודה בעצמאות מדינית. על כך ועוד תלמדו בכיתה.